

บทที่ 2

ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านในประเทศไทย

ความเป็นมา

ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน มีสาเหตุหลักมาจาก การสำรวจของกรมสามัญศึกษาที่พบว่า ประชาชัชนร้อยละ 33 ที่เรียนจบขั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วไม่ได้ศึกษาต่อ หลังจากระยะเวลา 1-3 ปี ความรู้ความสามารถจะลดลง ทั้งนี้ เพราะขาดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ต่อเนื่องความรู้สึกนึกคิดไม่ได้พัฒนาอีก ซึ่งในการศึกษาดังกล่าว ได้เสนอแนะให้มีการจัดโครงการศึกษาสำหรับผู้ที่สำเร็จการศึกษา ป.4 ไปแล้ว โดยคำแนะนำการให้การศึกษาเพิ่มเติมและส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดความสูญเปล่าทางการศึกษา (กรมสามัญศึกษา 2512 : 40-41) ทั้งยังมีบุคคลอีกหลายประเภทที่ไม่สามารถหรือไม่มีโอกาสเข้าเรียนในขั้นประถมศึกษา หรือ เรียนไม่จบอีกจำนวนหนึ่ง เมื่อมีโอกาสเข้าเรียนตามโครงการสอนหนังสือสำหรับผู้ใหญ่ที่เรียกว่าโรงเรียนผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ จะไปแล้วก็สามารถอ่านออกเขียนได้ แต่ถ้าหากไม่เรียนต่อในขั้นสูงต่อไปอีกไม่กี่ปีจะลืมหนังสือไปในที่สุด เช่นกัน

การลืมหนังสือของคนโดยเฉพาะในเขตชนบท มีสาเหตุหลายประการที่สำคัญประการหนึ่งคือ ขณะที่อยู่ในกระบวนการโรงเรียนไม่มีโอกาสได้พบปะกับหนังสืออีกเลย หนังสือพิมพ์ที่จะให้อ่านมีน้อย เพราะขาดระบบการส่งหนังสือพิมพ์ไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ ความแตกต่างในเรื่องบริการข่าวสารข้อมูลระหว่างสังคมเมืองและชนบทจะเห็นได้ชัดเจน จึงทำให้คนในชนบทไม่ค่อยทราบข่าวความเคลื่อนไหว และความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคม แม้ว่าวิทยุจะเป็นสื่อมวลชนที่หาได้ไม่ยากในหมู่บ้าน แท้ก็ยังให้การสนับสนุนการศึกษานอกระบบโรงเรียนน้อยมาก พจนพงษ์ไพบูลย์ (2522 : 3-4) ได้รายงานผลการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชนต่อการศึกษาของชาวบ้านสรุปได้ตอนหนึ่งว่า การใช้ประโยชน์จากสถานีวิทยุโทรทัศน์ยังไม่มีประสิทธิภาพ มีรายการที่ไร้สาระเป็นจำนวนมาก บางแห่งมุ่งเพื่อการห้ามภาคเกินไป และรัฐขาดนโยบายที่แน่นอนในการใช้วิทยุให้เป็นประโยชน์

การจัดตั้งที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านของกองการศึกษาผู้ใหญ่¹ เป็นการให้บริการ การศึกษากองระบบโรงเรียนแบบหนึ่ง จัดอยู่ในประเภทไม่มีชั้นเรียน มีจุดประสงค์เพื่อมุ่งให้เกิดความสมดุลย์ทางการศึกษาระหว่างตัวเมืองกับชนบท เป็นการเปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่ คนในชนบทซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ และเป็นความคิดคริเริ่มที่จะใช้สื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ เป็นเครื่องส่งเสริมการศึกษากองโรงเรียน

กรมสามัญศึกษา กองการศึกษาผู้ใหญ่ ได้ทำโครงการทดลองจัดตั้งที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านขึ้นที่อำเภอเก娥กา จังหวัดลำปาง เป็นแห่งแรก เมื่อ พ.ศ. 2514 - 2515 จำนวน 75 หมู่บ้าน เพราะพิจารณาเห็นว่าสภาพหมู่บ้านที่ทดลองนี้มีเส้นทางติดต่อเชื่อมโยงกับทางรดยนต์ได้ทุกฤดูกาล ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านแต่ละแห่งมีคณะกรรมการดำเนินงานไม่เกิน

7 คน

ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านในระยะแรกจัดตั้งโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อ

1. ให้ประชาชนได้ทราบข่าวสารและความรู้ต่าง ๆ
2. ส่งเสริมการอ่านและป้องกันการล้มเหลว
3. ส่งเสริมนิสัยรักการอ่านให้แก่ประชาชน

โครงการนี้เป็นโครงการที่ชุมชนกับรัฐบาลได้ร่วมมือกัน โดยชุมชนเป็นผู้จัดตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบการก่อสร้างและดูแลที่อ่านหนังสือพิมพ์ รัฐบาลเป็นผู้จ่ายค่าหนังสือพิมพ์รายวันให้วันละ 2 ฉบับ ส่งไปยังที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านแต่ละแห่ง ซึ่งโครงการในระยะแรกนี้เป็นโครงการที่ป้อนข่าวสารต่าง ๆ เข้าสู่หมู่บ้านในรูปหนังสือพิมพ์เป็นหลัก ช่วยให้ประชาชนได้ทราบข่าวความเป็นไปในบ้านเมือง เป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชนที่หันต่อเหตุการณ์ และสิ่งที่ชาวบ้านรู้ได้จากหนังสือพิมพ์นั้นเป็นกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ช่วยส่งเสริมความรู้ความสามารถ และทักษะที่จะนำไปใช้ปรับปรุงมาตรฐานของชีวิตให้ดีขึ้น (กรมสามัญศึกษา, กองการศึกษาผู้ใหญ่ 2520 : 9, 32)

¹ ปัจจุบันได้ขยายหน่วยงานเป็นระดับกรม คือกรมการศึกษากองโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2524 โครงการนี้ได้เปลี่ยนชื่อเป็นท่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน สังกัด กรมการศึกษานอกโรงเรียน หัวยสั่งพิมพ์ที่มือถือในท่อ่านหนังสือฯ มิใช่มีแต่หนังสือพิมพ์เท่านั้น (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2531 : 1) และชื่อนี้ใช้มานานถึงปัจจุบัน ส่วนจุดมุ่งหมายได้เปลี่ยนแปลงไปบางประการ แต่ส่วนใหญ่ยังคงจุดมุ่งหมายเดิมไว้

ประโยชน์และความสำคัญของท่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

ท่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน เป็นการดำเนินการที่เหมาะสมกับนโยบายการพัฒนาชนบทของรัฐ ที่มุ่งให้ชาวบ้านมีส่วนในการพัฒนา ก่อสร้างคือประชากรในหมู่บ้านจะต้องจัดหา จัดสร้างท่อ่านหนังสือฯเอง คู่และรักษาหนังสือและท่อ่านฯเอง รัฐเพียงแต่ส่งเสริมโดยการจัดอบรมประมาณให้รับหนังสือพิมพ์วันละ 2 ฉบับ และส่งเอกสารสั่งพิมพ์อื่น ๆ ไปให้ ซึ่งสั่งพิมพ์มีประโยชน์ที่เห็นเด่นชัดหลายประการคือ ราคาไม่แพง นำมาใช้ได้อีกด้วยไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายเพิ่ม เลือกอ่านตรงไหนก็ได้ตามความสนใจ และเมื่ออ่านแล้วสามารถนำไปพูดคุย หรือเล่าต่อให้บุคคลอื่น ๆ ได้รู้ด้วยโภวิท วรพิพัฒน์ (2528) ได้ให้ความเห็นว่าท่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านมีความจำเป็นในการพัฒนาประชากรโดยเฉพาะการพัฒนาการศึกษากองกลางโรงเรียน ท่อ่านหนังสือฯ จัดเป็นสถานที่ให้ข่าวสารข้อมูลเพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้านจะได้ใช้ในการประกอบการตัดสินใจ ในการดำรงชีวิต ให้ประชาชนเป็นผู้ทันต่อเหตุการณ์ ไม่ถูกเอาลัดเอาเบรี่ยน เพื่อให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์จากการรู้หนังสือ อันเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการการศึกษาตลอดชีวิต และโดยเฉพาะเพื่อป้องกันการสูญเสียของผู้จบการศึกษาระดับต่าง ๆ

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2531) ได้ระบุถึงประโยชน์และความสำคัญของท่อ่านหนังสือฯ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ คือ

1. ช่วยให้ประชาชนมีสัมรรถภาพอ่านและป้องกันการล้มเหลว
2. ช่วยให้ประชาชนได้ใช้เวลาว่างไปในทางที่เกิดประโยชน์
3. ช่วยให้ประชาชนได้รับความรู้ ข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต ต่อการสร้างสรรค์ปัญญา
4. ทำให้หมู่บ้านมีศูนย์รวมจัดกิจกรรม เสริมความรู้ และประสานการณ์ต่าง ๆ

แนวทางจัดตั้งท่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2531) ได้เสนอแนวทางจัดตั้งท่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ดังนี้

1. ก่อนจัดตั้งท่อ่านหนังสือฯ ควรมีการเตรียมประชาชุมชนโดยเน้นด้านประชาสัมพันธ์ ให้ประชาชุมชนเห็นความสำคัญท่อ่านหนังสือฯ พยายามสอดแทรกเข้าไปในการพบปะสัมมนาของประชาชุมชนกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะคณะกรรมการหมู่บ้านจะต้องทราบกันดีว่าประโยชน์ที่ประชาชนพึงได้รับจากการอ่านนั้น เพื่อช่วยกันกระจายข่าวต่อไป

2. ควรมีการทดสอบจัดตั้งในที่หลายแห่งพร้อมกัน เพื่อเวลาผ่านไปสามารถนี้แล้วควรช่วยกันพิจารณาว่าสถานที่ใดเหมาะสมที่สุด

สถานที่

กรมการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดชุมพร (2531) ได้ให้หลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกสถานที่เพื่อใช้เป็นที่ตั้งท่อ่านหนังสือฯ โดยเรียงลำดับตามความสำคัญจากมากไปหาน้อย ดังนี้

1. ตั้งอยู่กลางหมู่บ้าน ควรเป็นอาคารเอกเทศ ประชาชนสามารถไปมาสะดวก หรือ
2. ตั้งอยู่ใกล้ทางแยก ทางร่วมของหมู่บ้าน เพราะทุกบ้านสามารถใช้ได้อย่างสะดวก หรือ
3. ตั้งอยู่ใกล้ห้าจุด หรือห้าเรือ ที่มีประชาชนผ่านไปมามาก หรือ
4. ตั้งอยู่หน้าวัด หรือ
5. ตั้งอยู่ช้างตลาดนัดของหมู่บ้าน หรือ
6. ตั้งอยู่หน้าโรงเรียน ใกล้ที่จอดรถยนต์ประจำทางใกล้ร้านกาแฟ หรือใกล้ร้านก๋วยเตี๋ยว ของหมู่บ้าน หรือ
7. ตั้งใกล้กับร้านค้า หรือใกล้กับบ้านบุคคล บ้านที่จะตั้งควรให้เป็นที่มีคนไปมาชื้อขายกันบ่อย ๆ

การเลือกสถานที่ໄດ้เป็นท่อ่านหนังสือฯ ควรคำนึงถึงความสะดวกในเรื่องการส่งหนังสือพิมพ์จากเอกสารที่นำไปยังท่อ่านหนังสือ และเป็นสถานที่ที่มีเสียงและกลิ่นรบกวนน้อยที่สุด

วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับท่ออ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องจัดหาในเวลาเดียวกัน อาจพิจารณาจัดหาในระยะเริ่มต้น แล้วค่อยหาเพิ่มเติมมาใช้ในภายหลัง วัสดุอุปกรณ์ได้แก่

1. ท่อวางไม้หนัง สีพิมพ์
2. ไม้หนีบหนัง สีพิมพ์ ในท่ออ่านหนังสือฯ หนึ่ง ๆ ความกว้างหนีบหนัง สีพิมพ์อย่างน้อย 9 อัน
3. ตู้เก็บหนัง สี
4. โต๊ะอ่านหนัง สี
5. พระบรมฉายาลักษณ์ ทรงชาติ และพระพุทธชูป
6. เก้าอี้หรือม้านั่งมีพนักพิง
7. เครื่องมือทำความสะอาดและดังขยะ
8. สมุดทะเบียนหนัง สี
9. น้ำดื่มที่สะอาด
10. ป้ายรายชื่อคณะกรรมการท่ออ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน
11. ป้ายชื่อท่ออ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน
12. รายงานผู้บริจากช่วยเหลือ สติ๊ก แผนที่สังเขปของหมู่บ้าน
13. แผ่นป้ายประกาศ เพื่อแจ้งข่าวสารสำคัญ ๆ ภาพที่น่าสนใจหรือการนัดหมายงานของหมู่บ้าน หรือเชิญนสรุปหัวข้อข่าวที่สำคัญประจำวัน
14. ป้ายคำขวัญ เชิญชวน

การจัดตกแต่งบริเวณภายนอกท่ออ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

สถานที่สะอาดเรียบร้อย ร่มรื่นน่าพักผ่อน สามารถถึงศูนย์ใจให้ผู้ใช้ทั่วไปมาใช้บริการมากขึ้น ดังนั้นบริเวณภายนอกควรได้รับการรักษา และตกแต่ง ดังนี้

1. รักษาบริเวณให้สะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ
2. ความสะอาดที่ดินให้ร่มเงาพอสมควร
3. มีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ
4. จัดให้มีที่นั่งพักผ่อนตามบริเวณรอบ ๆ
5. ทำรั้วเตี้ย ๆ แสดงอาณาเขตที่แน่นอน

คณะกรรมการที่อ่านหนังสือประจำหน้าบ้าน

เนื่องจากที่อ่านหนังสือประจำหน้าบ้านเป็นการดำเนินการจัดตั้งโดยประชาชนในท้องถิ่น ฉะนั้นการบริหารการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นไปในรูปของคณะกรรมการ ชั่วคราว เหล่านี้ความมุ่งสมบัติต่อไปนี้ (กรรมการศึกษาอกโรงเรียน, ศูนย์การศึกษาอกโรงเรียน จังหวัดชุมพร 2531)

1. เป็นที่ การพนับถือของชาวบ้าน
2. เป็นผู้มีความเสียสละเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
3. เป็นผู้มีความรับผิดชอบในหน้าที่
4. เป็นผู้มีลักษณะเป็นผู้นำและทำงานอย่างมีแผน
5. เป็นผู้นำของการปฏิโภค มีความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน
6. ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ที่อ่านหนังสือฯ หรือตั้งอยู่ไม่ห่างไกลจากที่อ่านหนังสือฯ หาก

นัก

* คณะกรรมการที่อ่านหนังสือฯ มีบทบาทหน้าที่ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2530)

1. เรียกประชุมชาวบ้านแล้วชี้แจงวัตถุประสงค์และผลที่จะได้รับจากการจัดตั้งที่อ่านหนังสือฯ
2. เลือกสถานที่ตั้ง และซักขวบประชาสัมพันธ์ช่วยกันปรับปรุงอาคารสถานที่ หรือสร้างที่อ่านหนังสือฯ

3. จัดหาเครื่องใช้ อุปกรณ์ จัดเจ้าหน้าที่ควบคุมดูแลอาคารสถานที่ รักษาข้อมูล และตกแต่งภายในที่อ่านหนังสือฯ ให้ผู้ที่มาปรับปรุงรักษาได้รับความสะดวกปลอดภัย
4. ประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านมาใช้บริการ และจัดกิจกรรมส่งเสริมที่เป็นประโยชน์

บอย ๆ

5. พิจารณาคัดเลือกหนังสือพิมพ์ วาร์สาร ตรวจตราการส่งหนังสือพิมพ์ ให้จัดส่งทุกวัน ควรติดตามห่วงหนังสือพิมพ์ ในกรณีที่การส่งขาดหายไป

6. จัดหนังสือเพิ่มเติมทุก ๆ ปี
7. จัดกิจกรรมเสริมความรู้ และประสานการณ์ที่เป็นประโยชน์ตามโอกาสอันควร
8. ประสานงานกับสถานศึกษา โรงเรียนประถมศึกษาและหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อร่วมมือกันดำเนินงานที่อ่านหนังสือประจำหน้าบ้าน ทั้งในด้านการปรับปรุง พัฒนา และจัดทำทุน

9. ประชุมพบปะปรึกษาหารืออย่างสม่ำเสมอ อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อพิจารณาปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่าง ๆ แล้วรายงานผลการประชุมให้ทางอำเภอ และศูนย์การศึกษากลางเรียนจังหวัด ทราบทุกครั้ง

แนวทางการพัฒนาที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

1. กรรมการที่อ่านหนังสือฯ ประสานงานกับศูนย์การศึกษากลางเรียนจังหวัดและอำเภอในการปรับปรุงคุณภาพที่อ่านหนังสือฯ ให้ดียิ่งขึ้น โดยเน้นการจัดระบบคุณเลี้ยมเยี่ยมอย่างสม่ำเสมอ

2. จัดให้มีตู้หนังสือ ใต้ เก้าอี้ ป้ายนิเทศ ที่วางหนังสือพิมพ์ ป้ายข้อที่อ่านหนังสือฯ เป็นต้น และสิงข่าวความสัมภាភก่อนหน้า ให้ดียิ่งขึ้น โดยเน้นการจัดระบบคุณเลี้ยมเยี่ยมอย่างสม่ำเสมอ

3. หนังสือพิมพ์ควรเป็นปัจจุบัน หนังสือพิมพ์ฉบับล่วงเวลา ควรนำมาเย็บเล่มรายเดือน หนังสือพิมพ์ฉบับล่วงเวลาที่คณะกรรมการพิจารณาว่าเหมาะสมจะดำเนินการใช้ อาจจะแจกจ่ายให้ประชาชนได้ตามความเหมาะสม

4. จัดหนังสือประเภทต่าง ๆ เพิ่มเติมให้แก่ที่อ่านหนังสือฯ โดยวิธีการริจัดร่วมมือกับวัดเพื่อหาเจ้าภาพทดสอบผ้าป่าหนังสือ หรือวิธีการอื่น ๆ

5. ขอความช่วยเหลือจากห้องสมุดโรงเรียนที่อยู่ใกล้เคียงตามโอกาสสมควร

6. พยายามหาความร่วมมือกับกลุ่มมวลชนในท้องถิ่น เช่น ไทยอาสาป้องกันชาติ (ทส.ปช.) ลูกเสือชาวบ้าน (ลส.ชบ.) คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) อาสาพัฒนาป้องกันตนเอง (อพป.) เป็นต้น เพื่อช่วยพัฒนาที่อ่านหนังสือฯ

7. พยายามให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานที่อ่านหนังสือแทนที่จะกระทำให้

8. เชิญเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาเยี่ยมเยียน ให้คำแนะนำให้กำลังใจแก่กรรมการที่อ่านหนังสือฯ ตามโอกาสอันควร

9. ส่งเสริมที่อ่านหนังสือฯ ของหมู่บ้านเข้าประกวดในโอกาสที่อำเภอขอความร่วมมือมา

10. ประสานงานกับการศึกษากลางเรียนจังหวัด หรือศึกษาธิการอำเภอ เพื่อขอหนังสือเพิ่มเติม

11. จัดให้มีการปรึกษาหารือระหว่างกรรมการที่อ่านหนังสือฯ อย่างสม่ำเสมอ
12. ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนมาใช้บริการของที่อ่านหนังสือฯ บ่อย ๆ เสมอ ๆ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะขอกล่าวแยกเป็น 6 เรื่องใหญ่ ๆ คือ สภาพของที่อ่านหนังสือฯ ประลักษณ์ภาพของการจัดที่อ่านหนังสือฯ ผู้ใช้และทัศนคติของผู้ใช้ที่มีต่อที่อ่านหนังสือฯ ความคิดเห็นของผู้รับผิดชอบที่อ่านหนังสือฯ ที่มีต่อที่อ่านหนังสือฯ ความสำคัญของที่อ่านหนังสือฯ ที่มีต่อการศึกษาของประชาชน และเกณฑ์การประเมินผลที่อ่านหนังสือฯ

สภาพของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

การศึกษาสภาพของที่อ่านหนังสือฯ ได้มีผู้ทำวิจัยไว้หลายเรื่องในระยะเวลาก่อตั้งนี้ คือ กรมการศึกษานอกโรงเรียน, ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ (2522) ได้จัดทำวิจัยเรื่อง รายงานผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ทัศนคติ และความสนใจของประชาชน ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านจังหวัดอุดรธานี สุโขทัย พ.ศ. 2522 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจสภาพการใช้บริการที่อ่านหนังสือฯ และศึกษาตัวแปรต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับการใช้บริการ และการรักษาสภาพของที่อ่านหนังสือฯ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณรัศมีที่อ่านหนังสือฯ ไม่เกิน 1 กิโลเมตร แห่งละ 25 คน และกรรมการที่อ่านหนังสือฯ อีกแห่งละ 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม 1 และแบบประเมินสำหรับประเมินสภาพที่อ่านหนังสือฯ ชั่วโมง 4 คน เจ้าหน้าที่ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ 1 คน เจ้าหน้าที่จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน 1 คน และเจ้าหน้าที่การศึกษาในห้องถินอีก 2 คน ซึ่งผลการวิจัยในเรื่องสภาพการใช้บริการที่อ่านหนังสือฯ และประเมินผลสภาพของที่อ่านหนังสือฯ สรุปได้ว่า จำนวนที่อ่านห้องหมวด 53 แห่ง มีที่อ่านหนังสือฯ ที่อยู่ในสภาพดี 5 แห่ง พ้อใช้ 22 แห่ง และควรปรับปรุง 26 แห่ง

กรมการศึกษานอกโรงเรียน, ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคกลาง (2523) ทำวิจัยเรื่องการติดตามผลและประเมินผลการคำนึงงานที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน เพื่อติดตามผลและประเมินผลการคำนึงงานที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านในเขตการศึกษา 6 จำนวน

84 แห่ง โดยศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐานของการจัดตั้งที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน พบว่า ที่อ่านหนังสือฯ อยู่ในเกณฑ์มาก 1 แห่ง อยู่ในเกณฑ์ 14 แห่ง พอยใช้ 32 แห่ง การปรับปรุง 15 แห่ง และควรยุบห้าม 22 แห่ง

ต่อมาปี 2524 กรมการศึกษานอกโรงเรียน กองแผนงานและวิจัย ได้ทำวิจัยเรื่อง การประเมินผลโครงการที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านทั่วประเทศ ~ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา กระบวนการดำเนินงานของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจรวมข้อมูลคือแบบสังเกตประกอบการสัมภาษณ์ ผลการสำรวจเรื่องสภาพที่อ่านหนังสือฯ พบว่า ที่อ่านหนังสือฯ ทั้งหมด 7,197 แห่ง อยู่ในเกณฑ์ร้อยละ 8.32 พอยใช้ร้อยละ 37.33 ปรับปรุงร้อยละ 37.23 ยุบ/ห้ามร้อยละ 14.89 ประเมินไม่ได้ร้อยละ 2.23

กรมการศึกษานอกโรงเรียน, ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้ (2525) ในรายงานการติดตามและประเมินผลโครงการที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านจังหวัดสงขลา ชุมชนสุราษฎร์ธานี ระบนอง พังงา ภูวนี้ เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ปัญหาและอุปสรรคที่อ่านหนังสือฯ ที่นำมาศึกษาครั้งนี้มีทั้งหมด 738 แห่ง เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจรวมข้อมูลคือแบบประเมินที่อ่านหนังสือฯ ที่สร้างขึ้นโดยเจ้าหน้าที่งานประเมินผล และรายงานกองแผนงานและวิจัย กับเจ้าหน้าที่ฝ่ายแผนงานและวิจัย ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ทั้ง 4 ภาค กรมการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งได้สร้างขึ้นระหว่างวันที่ 5-9 มกราคม 2524 ณ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดราชบุรี ซึ่งผลการศึกษาสรุปได้ว่า ที่อ่านหนังสือฯ ร้อยละ 4.22 อยู่ในเกณฑ์ ร้อยละ 42.15 อยู่ในเกณฑ์พอยใช้ ร้อยละ 33.26 อยู่ในสภาพที่ต้องปรับปรุง และร้อยละ 20.37 มีสภาพที่ควรยุบหรือห้าม เพราะไม่มีผู้ดูแล ไม่มีหนังสือพิมพ์ผู้ดูแลและประชาชนไม่ให้ความสนใจ ส่วนปัญหาที่พบคือ ประชาชนไม่สนใจที่อ่านหนังสือฯ ไม่มีผู้ดูแล หรือผู้ดูแลไม่มีความสนใจที่อ่านหนังสือฯ ระบบการส่งหนังสือพิมพ์ไปยังที่อ่านหนังสือฯ ไม่มีประสิทธิภาพ และท้ายสุด กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2531) "ได้จัดทำรายงานการติดตามผลการจัดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ปี 2531 เพื่อติดตามผลการจัดที่อ่านหนังสือฯ โดยรวมรวม ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนทุกจังหวัดทั่วประเทศ จำนวน 53 ศูนย์ แบบประเมินที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านทุกแห่งที่มีอยู่ในแต่ละจังหวัด จำนวน 23,509

แห่งใน 68 จังหวัด แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตผู้ที่มาใช้ที่อ่านหนังสือฯ จุคประสงค์หลักคือศึกษาความคิดเห็นของผู้ที่มาใช้ที่อ่านหนังสือฯ ติดตามผลที่อ่านหนังสือฯ ซึ่งผลการวิจัยเรื่องการจัดที่อ่านหนังสือฯ พบว่า ที่อ่านหนังสือฯ ส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์พอใช้สูงต่อร้อยละ 54.82 อยู่ในสภาพดีและควรปรับปรุงมีปริมาณเกินหัก เที่ยมกันคือร้อยละ 24.51 และ 20.67 ตามลำดับ

ผลการวิจัยที่ กล่าวมาแล้วทั้งหมดจะพบว่า ที่อ่านหนังสือฯ ส่วนใหญ่อยู่ในสภาพพอใช้ หรือควรปรับปรุงมีส่วนน้อยเท่านั้นที่อยู่ในสภาพดี หรือค่อนข้างมาก

การดำเนินงานและประสิทธิภาพของการจัดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

การดำเนินงานและประสิทธิภาพของการจัดที่อ่านหนังสือฯ ที่ดีขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ทึด ความเอาใจใส่ของคณะกรรมการ การจัดส่งหนังสือพิมพ์ ปริมาณของสิ่งพิมพ์ เป็นต้น ซึ่งจากการดันเพบท่องงานหลายขั้นระดับว่าอยู่ในเกณฑ์ไม่ดีนัก ซึ่งกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคฤดูหนาว (2522) ระบุว่าที่อ่านหนังสือฯ ยังขาดการดูแลเอาใจใส่จากทุกฝ่าย สิ่งพิมพ์ที่จัดส่งไปยังที่อ่านหนังสือฯ มีค่อนข้างน้อย และกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้ (2525) ระบุถึงอุปสรรคในการดำเนินงานที่อ่านหนังสือฯ ว่าจะบประมาณน้อย ประชาชนไม่สนใจที่อ่านหนังสือฯ ไม่มีผู้ดูแล หรือผู้ดูแลไม่มีความสนใจในที่อ่านหนังสือฯ ระบบการส่งหนังสือพิมพ์ไปยังที่อ่านหนังสือฯ ไม่มีประสิทธิภาพ

ปี 2527 กรรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้จัดทำงานวิจัยเรื่อง องค์ประกอบที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการจัดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน งานขั้นตอนมีวิธีดูปะสังค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการจัดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน และผลการเปลี่ยนแปลงของประชาชนในหมู่บ้านที่มีการดำเนินงานที่อ่านหนังสือฯ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ใช้ที่อ่านหนังสือฯ 391 แห่ง จากทั่วประเทศ 24 จังหวัด เป็นกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์ผู้ใช้ กรรมการที่อ่านหนังสือฯ แบบสังเกตของผู้เก็บรวบรวมข้อมูล และแบบบันทึกข้อมูล ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการจัดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ประกอบด้วยตัวแปรแรก เป็นตัวแปรต้านสภาพของหมู่บ้าน ซึ่งมีตัวแปรอยู่คือ การมองเห็นความสำคัญของการอ่าน อัตราการรู้หนังสือของประชาชน ปริมาณกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนในหมู่บ้าน ความ

ความสอดคล้องในการคุณภาพ ประเทศของหมู่บ้าน ตัวแปรที่สองคือ ตัวแปรห้านวัธิคำนวณงาน มีตัวแปรอยู่คือ ความสนใจ ความรับผิดชอบของคณะกรรมการ ประเพณีภาพของระบบจัดส่ง การมีผู้ดูแล การประชาสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมของประชาชน ความพึงพอใจต่ออักษรและการจัดที่อ่านหนังสือฯ ความสอดคล้องของการเดินทางไปใช้ การมีส่วนร่วมของหน่วยงานอื่น และการนิเทศตรวจสอบ สำรวจกิจกรรมการเปลี่ยนแปลงของประชาชนที่มีต่อการดำเนินงานที่อ่านฯ ศึกษาการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ คือ ความสามารถทางการอ่านนิสัยทางการอ่าน โอกาสในการรับรู้ข่าวสาร อัตราการรู้หนังสือ การปรับปรุงอาชีพ ความร่วมมือในการทำกิจกรรมทั้งถ้วน ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ความสามารถในการแสวงหาความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก ผลของการวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า ความสนใจและความรับผิดชอบของคณะกรรมการไม่มีความสัมพันธ์กับประเพณีภาพของการจัดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน แต่การมีส่วนร่วมของหน่วยงานอื่น การมีส่วนร่วมของประชาชน และการนิเทศตรวจสอบ หั้ง ๓ ตัวแปรนี้มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับประเพณีภาพของการจัดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

ผลการเปลี่ยนแปลงของประชาชนในหมู่บ้านที่มีการดำเนินงานที่อ่านหนังสือฯ ผู้วิจัยระบุ ไว้ ๘ ด้าน ซึ่งการศึกษาพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงทั้ง ๘ ด้านในระดับปานกลาง หรือมากกว่า เล็กน้อย ตามลำดับ ๑) โอกาสในการรับรู้ข่าวสาร ๒) ความร่วมมือในท้องถิ่น ๓) นิสัยทางการอ่าน ๔) ความสามารถทางการอ่าน ๕) การพึ่งพาตนเอง ๖) การแสวงหาความช่วยเหลือจากภายนอก ๗) อัตราการรู้หนังสือ และ ๘) การปรับปรุงอาชีพ (กรมการศึกษา ออกโรงเรียน ๒๕๒๗)

ผลจากการวิจัยฉบับนี้ กรมการศึกษากำหนดร่องน้ำ ให้ทำวิจัยอีกเรื่องหนึ่ง คือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาระบบการบริหาร การประสานงานและสนับสนุนที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน พ.ศ.๒๕๒๘-๒๕๒๙ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านทั้งในส่วนกลาง ศูนย์การศึกษากองโรงเรียนภาค และจังหวัด เกี่ยวกับแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาและปรับปรุงปัจจัย หรือตัวแปรที่ส่งผลต่อประเพณีภาพของการจัดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน เพื่อใช้เป็นข้อสรุปสำหรับการดำเนินการทดลอง ส่งเสริม พัฒนา และปรับปรุงปัจจัย หรือตัวแปรภายใต้ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านที่เป็นตัวอย่างในการทดลอง กระบวนการ และเพื่อศึกษาประเพณีภาพความเป็นไปได้ และแนวทางในการแก้ปัญหาการดำเนินงานตามรูปแบบหรือแนวทางของการทดลอง สำหรับรูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยทดลองเชิงปฏิบัติเพื่อมุ่งแก้ปัญหาตามสภาพการดำเนินงานของที่อ่านหนังสือฯ ในสถานการณ์จริง โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง 68 คน จาก 17 จังหวัด ผลการวิจัยสรุปได้ว่าสภาพของที่อ่านหนังสือฯ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างฯ ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมากพอสมควร โดยเฉพาะด้านตำแหน่งที่ตั้ง และลักษณะหรือสภาพของอาคาร แต่ภาพรวมของสภาพภายในและระบบการจัดสั่งเอกสารภายในห้องการเรียนสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงมากนักการเปลี่ยนแปลงประสิทธิภาพการจัดที่อ่านหนังสือฯ ภายหลังจากการดำเนินการทดลอง พบว่า ปริมาณผู้ใช้บริการและผู้พึงค้นหากลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาได้แก่ผู้จบการศึกษาจากโครงการแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบเบ็ดเสร็จ จำนวน 140 คน และผู้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 140 คน เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจความคิดเห็นของผู้สอนวิชาภาษาไทย ชี้ผลการวิจัยปรากฏว่าผู้จบการศึกษาจากโครงการและผู้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ท่องเที่ยวย่อในหนังสือที่อ่านหนังสือประจำหน้ามีความคงอยู่ในการรู้หนังสือสูงกว่าผู้ที่อยู่ในหมู่บ้านที่ไม่มีที่อ่านหนังสือประจำหน้ามีความคงอยู่ในการรู้หนังสือสูงกว่าผู้ที่อยู่ในหมู่บ้านที่ไม่มีที่อ่านหนังสือประจำหน้า

ความสำคัญของที่อ่านหนังสือประจำหน้ามีความคงอยู่ในการศึกษาของประชาชน

ปี พ.ศ. 2517 ฤกษ์ หัวเราะ หัวตีศิริกุล ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "ความคงอยู่ของ การรู้หนังสือของผู้จบการศึกษาจากโครงการแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบเบ็ดเสร็จ" ประชากร กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาได้แก่ผู้จบการศึกษาจากโครงการแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบเบ็ดเสร็จ จังหวัด ลำปาง ลำปาง และจังหวัดแพร่ จำนวน 140 คน และผู้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 140 คน เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจความคิดเห็นของผู้สอนวิชาภาษาไทย ชี้ผลการวิจัยปรากฏว่าผู้จบ การศึกษาจากโครงการและผู้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ท่องเที่ยวย่อในหนังสือที่อ่านหนังสือประจำหน้ามีความคงอยู่ในการรู้หนังสือสูงกว่าผู้ที่อยู่ในหมู่บ้านที่ไม่มีที่อ่านหนังสือประจำหน้า

ปี พ.ศ. 2518 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2520) ได้จัดทำราย งานการวิจัยเรื่อง การวิจัยการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระยะแรก : ประเมินด้านการอ่าน การเขียน การคิดเลข และสภาพทั่วไป ประชากรที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จและครูผู้สอนในโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จทั่วประเทศ จาก 34 จังหวัด จำนวน 8,850 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบทดสอบภาษาไทย เป็นแบบทดสอบวัดการอ่านคำ การเขียนคำ การเขียนประโยค และการวัดความเข้าใจในการอ่าน และแบบทดสอบเชิงคุณิต ชี้วัดด้านการบวก ลบ คูณ หาร และโจทย์ปัญหา มีตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการวัดหลายตัวแปร ได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์ เพศ อายุ อาชีพ พื้นฐานการศึกษา จำนวนปีที่จบการศึกษา ระยะเวลา จำกัดเรียนดังอ้างอิง ภูมิ ประสบการณ์ของครูผู้สอนและการมีหรือไม่มีที่อ่านหนังสือประจำหน้า

หมู่บ้าน ซึ่งผลการวิจัยในเรื่องเกี่ยวกับตัวแปรเรื่องการมีหรือไม่มีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ผลปรากฏว่าบ้านศึกษาที่อยู่ในหมู่บ้านมีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านจะได้คะแนนเฉลี่ยวิชาภาษาไทย เกี่ยวกับการอ่านออกเขียนได้ และความเข้าใจในเรื่องราวที่อ่านสูงกว่ากลุ่มที่อยู่ในหมู่บ้านที่ไม่มีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

ประศิริ อุทาภรณ์ (2522) ทำปริญานพนธ์เรื่อง "การเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีและไม่มีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านในอำเภอควบคุมชั้น จังหวัดพัทลุง" ซึ่งจุดมุ่งหมายหนึ่งของการวิจัยในครั้งนี้คือเพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีและไม่มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นประชาชื่นในอำเภอควบคุมชั้น จังหวัดพัทลุง ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่มีที่อ่านหนังสือพิมพ์และไม่มีที่อ่านหนังสือพิมพ์อย่างละ 60 คน รวม 120 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ 34 ข้อ ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยพบว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีและไม่มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ มีความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ป.ศ. 2527 สุมน ชูประศิริ ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบการรับทราบข่าวสาร และความรู้ระหว่างผู้ใช้กับผู้ไม่ใช้ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน" ตัวตนของตำบลสากเหล็ก อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบการรับทราบข่าวสารและความรู้ของชาวบ้านที่มาใช้และไม่มาใช้ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ซึ่งได้รับความรู้จากสื่อประเภทหนึ่งด้วย โดยสุ่มตัวอย่างมาจากการที่เป็นกลุ่มผู้ใช้ จำนวน 95 คน และกลุ่มผู้ไม่ใช้ จำนวน 71 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม และแบบทดสอบ ซึ่งผลการทดสอบสรุปได้ว่า ผู้ใช้ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านมีการรับทราบข่าวสารและความรู้มากกว่าผู้ไม่ใช้ที่อ่านหนังสือฯ

ผู้ใช้และหักคนศึกษาผู้ใช้ที่มีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

เกี่ยวกับผู้ใช้และพฤติกรรมการใช้ที่อ่านหนังสือฯ จิรายุ ดาศรี (2519) ให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "ความคาดหวังของเจ้าหน้าที่รัฐบาลผู้เกี่ยวข้องกับที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน และผลที่ประชาชนในจังหวัดลำปางได้รับจากที่อ่านหนังสือพิมพ์" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

วิเคราะห์จำนวนผู้ใช้ที่อ่านหนังสือพิมพ์ กิจกรรมที่เกิดขึ้นหลังจากการอ่าน ผลประโยชน์ที่ประชาชนได้รับ และสิ่งที่ประชาชนต้องการจากที่อ่านหนังสือพิมพ์รวมทั้งความคิดเห็นโดยทั่วไป เกี่ยวกับที่อ่านหนังสือพิมพ์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์นี้คือ ประชาชนที่เข้าไปใช้ที่อ่านหนังสือพิมพ์ระหว่างวันที่ 1-7 กุมภาพันธ์ 2519 จำนวน 1,765 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์ ชิ้นผลการวิจัยปรากฏว่า มีผู้เข้ามาใช้ที่อ่านหนังสือฯ เฉลี่ยวันละ 18 คนต่อแห่ง โดยเฉลี่ยแต่ละคนใช้สัปดาห์ละ 4 ครั้ง ๆ ละ 27 นาที คนที่อ่านหนังสือพิมพ์แล้ว 1 คน กระจายช่วงต่อให้คนอื่นได้รับทราบอีก 2-4 คน กิจกรรมอื่นนอกจากการอ่านคือ การพะปะสนใจปรึกษาหารือ ผู้ใช้เห็นว่าได้รับประโยชน์จากการอ่านหนังสือพิมพ์ปานกลาง และสิ่งที่ผู้ใช้ต้องการจากที่อ่านหนังสือพิมพ์คือ ความรู้เกี่ยวกับอาชีพ และความรู้ทั่วไป การมีหนังสือพิมพ์ประจำที่อ่านหนังสือพิมพ์เสมอ และการมีไฟฟ้าหรือแสงสว่างในเวลาอ่านสักหน่อย ส่วน สุนัขประเสริฐ (2527) ระบุว่า ผู้ใช้ที่อ่านหนังสือฯ เป็นชายมากกว่าหญิง ส่วนใหญ่อายุ 40-49 ปี เข้าใช้ที่อ่านหนังสือฯ สัปดาห์ละ 2-6 ครั้ง โดยมีช่วงเวลาเข้าใช้ไม่แน่นอน และสนใจการอ่านหนังสือพิมพ์มากที่สุด สำหรับกรรมการศึกษานอกโรงเรียน กองแผนงานและวิจัย (2527) ระบุว่า มีผู้ใช้มาใช้วันละ 21 คน และในปี 2531 ระบุว่ามีผู้ใช้มาใช้วันละ 18 คน และการศึกษาของกรรมการศึกษานอกโรงเรียน (2531) ระบุว่า ผู้ใช้กลุ่มใหญ่เป็นเพศชายอยู่ในวัยแรงงาน กลุ่มอาชีพการเกษตร และสิ่งพิมพ์ที่ผู้ใช้ชอบอ่านคือหนังสือพิมพ์ อ่านสัปดาห์ละ 5 วัน สำหรับความต้องการส่วนใหญ่ของผู้ใช้คือ มีความต้องการให้เพิ่มจำนวนสิ่งพิมพ์ให้มีมากขึ้นทั้งด้านจำนวนและสาขาวิชา ต้องการให้มีผู้ดูแลรักษาทำความสะอาด และการให้กำปรึกษาหารือ

ความคิดเห็นของผู้รับผิดชอบที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

จากการสัมภาษณ์ผู้รับผิดชอบที่อ่านหนังสือฯ ถึงความเห็นที่มีต่อที่อ่านหนังสือ (กรรมการศึกษานอกโรงเรียน 2531) สรุปได้ว่าที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านที่อยู่ในความคุ้มครองโดยส่วนใหญ่มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์พอใช้ กรรมการศึกษานอกโรงเรียนควรจัดสรรงบประมาณเพิ่ม เพื่อขยายจำนวนที่อ่านหนังสือฯ และค่าวัสดุ จัดอบรมและศึกษาดูงานให้กับคณะกรรมการที่อ่านหนังสือฯ จัดโครงการเสริมเพื่อพัฒนาและปรับปรุงที่อ่านหนังสือฯ และเป็นผู้ประสานงานประชาสัมพันธ์ ขอความสนับสนุนและความร่วมมือจากองค์กรท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชน ในด้านเอกสาร

หนังสือ วารสาร ระบบการจัดส่งหนังสือพิมพ์ คลองแรม
การพัฒนาปรับปรุงที่อ่านหนังสือฯ

เกณฑ์การประเมินผลที่อ่านหนังสือประจำหน้ามื้อ

เกณฑ์การประเมินผลที่อ่านหนังสือฯ สำหรับงานวิจัยที่ได้กล่าวมาแล้วมีเกณฑ์การประเมินที่แตกต่างกัน ดังนี้

กรมการศึกษาออกโรงเรียน, ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคเหนือ (2522) ได้ใช้เกณฑ์ประเมินสภาพที่อ่านหนังสือฯ พร้อมทั้งให้คะแนนที่อ่านหนังสือฯ ดังข้างล่างนี้ แต่ผู้วิจัยมิได้ระบุที่มาของการให้คะแนนเหล่านี้

สภาพ	คะแนน	เต็ม
ประชาชัชนไปใช้บริการ	20	
ขนาดเนื้อที่ของอาคาร	5	
ทำเลที่ตั้ง	9	
ที่วางไม้หนีบหนังสือพิมพ์	8	
ตู้เก็บหนังสือพิมพ์	4	
ชั้นวางหนังสือพิมพ์	4	
โต๊ะอ่านหนังสือพิมพ์	4	
ม้านั่งอ่านหนังสือพิมพ์	8	
ป้ายชื่อที่อ่านหนังสือพิมพ์	5	
รายชื่อกรรมการ	4	
รูปภาพ 3 สถาบัน	4	
กระดาษหรือป้ายนิเทศ	4	
หัวข่าวน่ารู้คึ้นความสนใจ	2	
อาคาร	6	
หนังสือพิมพ์ฝ่าผนัง	8	
การตกแต่งภายใน	4	
การตกแต่งภายนอก	4	

002604

26 พ.ศ. 2535

สภาพ	คะแนน	เต็ม
ความเป็นปัจจุบันของ น.ส.พ.	6	
หนังสือavarสารอื่น ๆ	10	
หนังสือเผยแพร่น่าวงงานอื่น	8	
น.ส.พ.ถึงเป็นปัจจุบัน	9	
เจ้าหน้าที่คุ้มประจำ	8	
ความสนใจของกรรมการ	4	
การประชุมของกรรมการ	4	
การจัดกิจกรรมในที่อ่านฯ	4	
แนวทางขยายที่อ่านฯ	7	
หนังสือนวนิยาย สารคดี	10	
ความสะอาดเป็นระเบียบ	8	

คะแนนที่ประเมินห้องหมครวม 181 คะแนน

ผู้ให้คะแนนเกล็ดประเมินนี้คือผู้ประเมินจำนวน 4 คน ซึ่งได้มอบหมายให้ทำหน้าที่ประเมิน

หลังจากประเมินแล้วให้จำแนกสภาพของที่อ่านฯ ห้องหมครวม 4 ประเภท โดยดูอักษรดังนี้

สภาพคีมาก 154 – 181 คะแนน

สภาพดี 153 – 134 คะแนน

สภาพพอใช้ 133 – 91 คะแนน

สภาพควรปรับปรุง 90 คะแนนลงมา

กรรมการศึกษานอกโรงเรียน (2524) และกรรมการศึกษานอกโรงเรียน, ศูนย์การศึกษา
นอกโรงเรียนภาคใต้ (2525) ให้ใช้เกณฑ์ประเมินในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน แต่ให้แบ่งเกณฑ์ประเมิน
ออกเป็น 3 ตอน คือ สิ่งป้อน กระบวนการคำนวณงาน และผลที่ได้ โดยประกอบด้วยดัวยคะแนน
และคะแนนเต็มของแต่ละตอน ดังตารางข้างล่างนี้ แต่เกณฑ์การประเมินไม่ได้ให้เหตุผลของที่มา
ของคะแนนของดัวยประเมินแต่ละตอนนั้น

สิ่งป้อน	คะแนนเต็ม 100
หนังสือพิมพ์	20
ทำเลที่ตั้งของที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน	18
ม้านั่ง	14
อาคารของที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน	12
โต๊ะ	10
ป้ายนิเทศ กระดาษคำ	8
ป้ายข้อที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน	6
ชั้นวางหนังสือ	4
ตู้เก็บหนังสือ	4
ที่วางหนังสือพิมพ์ (หมายถึงที่ตั้งพร้อมไม้หนีบ)	4

กระบวนการดำเนินงาน

คะแนนเต็ม 170

บทบาทของคณะกรรมการที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหน้าบ้าน	25
- การคุ้ยแล (10)	
- ความสนใจ (8)	
- การสนับสนุน (7)	
ความเป็นปัจจัยบันช่องหนังสือพิมพ์	23
เอกสารอื่น (หนังสือพิมพ์ฝ่ายนั้ง, จลสาร หรือวารสารอื่น)	21
การจัดป้ายนิเทศ	18
สภาพอาคาร	18
ความสะอาดของอาคารและวัสดุอุปกรณ์	15
หนังสือเล่ม	12
การใช้ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหน้าบ้านจัดกิจกรรมอื่น	12
การติดแต่งบริเวณภายใน	9
การติดแต่งบริเวณภายนอก	9
สภากลั่นชุดของสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์	5
รายชื่อคณะกรรมการ	3

ผลที่ได้ พิจารณาจำนวนผู้ใช้บริการที่อ่านหนังสือฯ ในแต่ละวันโดยให้คะแนนดังนี้

จำนวนผู้อ่าน	คะแนนเต็ม 30
21 คนขึ้นไป	30
17 - 20 คน	25
13 - 16 คน	20
9 - 12 คน	15
5 - 8 คน	10
1 - 4 คน	5
ไม่มีคนอ่าน	0

คะแนนรวมทั้งหมด 300 คะแนน ซึ่งแบ่งคะแนนที่ให้สำหรับที่อ่านหนังสือฯ ชั่งอยู่ใน
สภาพต่าง ๆ กันดังนี้

สภาพดี	226 - 300 คะแนน
สภาพพอใช้	151 - 225 คะแนน
สภาพควรปรับปรุง	76 - 150 คะแนน
สภาพยุบ/ย้าย	0 - 75 คะแนน

ปี 2531 กรรมการศึกษาอกโรงเรียน ได้ใช้เกณฑ์ประเมินสภาพทั่วไปของที่อ่านหนังสือฯ ประกอบด้วย การประเมินด้านปัจจัย กระบวนการ และผลผลิต ประกอบด้วยเกณฑ์ 3 ด้าน ก็คือ ปัจจัย กระบวนการ และผลผลิต ซึ่งทั้ง 3 ด้านประกอบด้วยตัวแปรย่อย ๆ ทั้งหมดรวม

15 ข้อ ดังนี้

ด้านปัจจัย

1. มีหนังสือพิมพ์ไปถึงที่อ่านหนังสือฯ เป็นปัจจุบันอย่างสม่ำเสมอ
2. มีหนังสือ เอกสาร และสิ่งพิมพ์หลายประเภทในที่อ่านหนังสือฯ
3. มีโต๊ะสำหรับอ่านหนังสืออย่างน้อย 1 ตัว
4. มีเก้าอี้สำหรับอ่านหนังสืออย่างน้อยนั่งได้ 5 คน
5. มีที่วางหนังสือพิมพ์อย่างน้อย 1 ที่
6. มีตู้สำหรับเก็บหนังสืออย่างน้อย 1 ตู้

ด้านกระบวนการ

1. มีการจัดบริเวณสถานที่เรียนร้อย
2. มีการจัดบริเวณรอบ ๆ ร่มรื่น
3. มีการเก็บรักษาและคูดูแลหนังสืออย่างเป็นระเบียบ
4. มีกรรมการคูดูแลรับผิดชอบอย่างสม่ำเสมอ
5. มีการบำรุงรักษาอาคารให้คงสภาพที่ใช้การได้

ด้านผลผลิต

1. มีประชาชัชนมาใช้ที่อ่านหนังสือฯ เป็นประจำสม่ำเสมอ
2. มีประชาชัชนมาอ่านหนังสือ/หนังสือพิมพ์ทุกวัน
3. มีประชาชัชนและหน่วยงานมาใช้ที่อ่านหนังสือฯ เป็นสถานที่จัดกิจกรรม
4. ได้รับรางวัลการประกวดที่อ่านหนังสือฯ ในระดับคำนล คำเกก ภาค และระดับประเทศจากหน่วยงานต่าง ๆ

สำหรับเกณฑ์การตัดสินใช้หลักเกณฑ์ดังนี้

- ที่อ่านหนังสือฯ ที่มีสภาพดีคือที่อ่านหนังสือฯ ที่มีลักษณะเข้าเกณฑ์ 12 - 15 ข้อ
ที่อ่านหนังสือฯ ที่มีสภาพพอใช้คือที่อ่านหนังสือที่มีลักษณะเข้าเกณฑ์ 8 - 11 ข้อ
ที่อ่านหนังสือฯ ที่มีสภาพควรปรับปรุงคือที่อ่านหนังสือที่มีลักษณะเข้าเกณฑ์ 1-7 ข้อ

กรรมการศึกษานอกโรงเรียน, ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

- (2531) ให้กำหนดเกณฑ์มาตรฐานสำหรับที่อ่านหนังสือฯ ออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านวัสดุ-ปัจจัยด้านการคำนวณงาน และด้านผลผลิต ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

ด้านวัสดุ-ปัจจัย หมายถึง ข้อกำหนดพื้นฐานเกี่ยวกับวัสดุ-ปัจจัย ที่จะต้องมีให้ครบใน การจัดบริการที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ประกอบด้วย

1. มีหนังสือพิมพ์ไปถึงที่อ่านหนังสือฯ เป็นปัจจุบัน อย่างน้อยภายใน 2 วัน
2. มีวารสารไปถึงที่อ่านหนังสือฯ เป็นปัจจุบัน อย่างน้อยภายใน 10 วัน
3. มีหนังสือเอกสาร สิ่งพิมพ์หลาย ๆ ประเภทในที่อ่านหนังสือฯ มีหนังสือเอกสาร สิ่งพิมพ์ ไม่น้อยกว่า 5 ประเภท รวมกันไม่น้อยกว่า 50 เล่ม
4. มีป้ายนิเทศ สรุปข่าวเด่นที่นำเสนอ 1 ป้าย
5. มีป้ายเชิญชวนการไปใช้ที่อ่านหนังสือฯ อย่างน้อยหมู่บ้านละ 1 ป้าย
6. มีโต๊ะสำหรับอ่านหนังสือ อย่างน้อย 1 ตัว
7. มีเก้าอี้หรือม้านั่งสำหรับนั่งอ่านหนังสือ นั่งได้อย่างน้อย 6 คน
8. มีที่วางหนังสือพิมพ์ อย่างน้อย 1 ที่
9. มีตู้หรือชั้นวางหนังสือ อย่างน้อย 1 ตู้ หรือชั้นวางอย่างน้อย 1 ที่
10. มีป้ายรายชื่อคณะกรรมการที่อ่านหนังสือฯ จำนวน 1 ป้าย
11. มีป้ายชื่อที่อ่านหนังสือฯ ขนาดพอเหมาะสมกับตัวอาคาร จำนวน 1 ป้าย
12. มีทะเบียนหนังสือ อย่างน้อย 1 เล่ม
13. มีทะเบียนหนังสือพิมพ์ อย่างน้อย 1 เล่ม

ด้านการคำนวณงาน หมายถึง ข้อกำหนดพื้นฐานเกี่ยวกับวิธีการคำนวณงาน หรือ กระบวนการในการคำนวณงานที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ประกอบด้วย

1. คณะกรรมการที่อ่านหนังสือฯ ติดต่อประชาสัมพันธ์ ทำความเข้าใจแก่หน่วยงานในการเข้าไปจัดกิจกรรมในที่อ่านหนังสือฯ อายุร่วม 4 หน่วยงานที่ได้รับการประชาสัมพันธ์
2. จำนวนครั้งของการประชาสัมพันธ์ซึ่งชวนประชาชนให้มาใช้ที่อ่านหนังสือฯ ในหมู่บ้าน อายุร่วมปีละ 5 ครั้ง
3. ประชาชนในหมู่บ้านให้การสนับสนุนทุน วัสดุ หรือกำลังกายในการจัดบริการที่อ่านหนังสือฯ อายุร่วม 60% ของจำนวนครัวเรือนในหมู่บ้าน
4. จำนวนกรรมการที่อ่านฯ ที่ได้รับการอบรม แห่งละไม่ต่ำกว่า 5 คน
5. จำนวนครั้งในการนิเทศตรวจสอบเชี่ยมที่อ่านหนังสือฯ ในรอบปี อายุร่วมปีละ 1 ครั้ง/แห่ง
6. มีการจัดหมุนเวียนหนังสือระหว่างที่อ่านหนังสือฯ แต่ละแห่ง อายุร่วมปีละ 1 ครั้ง ในระหว่าง 2 หมู่บ้าน
7. ศูนย์ฯจังหวัด จัดโครงการประชุมหรืออบรม สัมมนา หรือศึกษาดูงานให้แก่คณะกรรมการที่อ่านหนังสือ อายุร่วมปีละ 1 ครั้ง

ด้านผลผลิต หมายถึง ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณภาพขั้นพื้นฐานของผลประโยชน์ หรือผลกระทบของการจัดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ประกอบด้วย

- /1. ประชาชนในหมู่บ้านอ่านหนังสือเป็นประจำ อายุร่วม 40% ของประชาชนในหมู่บ้านทั้งหมด
2. มีผู้มาอ่านหนังสือในที่อ่านหนังสือฯ ทุกวัน เฉลี่ย 8 คน/แห่ง/วัน
- /3. ประชาชนในหมู่บ้านได้รับข่าวสารความรู้จากที่อ่านหนังสือฯ และนำไปใช้ได้เป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน อายุร่วม 60% ของประชาชนในหมู่บ้าน
- /4. ประชาชนใช้ที่อ่านหนังสือฯ เป็นที่จัดกิจกรรมของหมู่บ้าน อายุร่วม 40% ของกิจกรรมที่จัดขึ้นในหมู่บ้าน/ปี
5. จำนวนหน่วยงานที่ไปจัดกิจกรรม เพื่อเสริมความรู้และประสบการณ์ให้แก่ ประชาชนในที่อ่านหนังสือฯ ทั้งของภาครัฐและเอกชน อายุร่วม 4 หน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชนมาจัดกิจกรรม

กรรมการศึกษาอกโรงเรียน, หน่วยศึกษานิเทศก์ (มปป.) ได้กำหนดเกณฑ์มาตรฐาน
ขั้นต่ำของที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐานทั่วไป มีดังนี้

1. สถานที่ ควรอยู่ในที่ชุมชน มีเนื้อที่พอสมควรที่จะขยายงานต่อไปได้
2. อาคารเป็นเอกเทศ มีความมั่นคงถาวรสอดคล้อง ขนาดกว้าง 4 เมตร ยาว 6
เมตร เป็นอย่างน้อย
3. มีโต๊ะสำหรับอ่านหนังสืออย่างน้อย 1 ตัว และมีม้านั่งอย่างน้อยนั่งอ่านได้ประมาณ
• 10 คน
4. มีที่แขวนหนังสือพิมพ์ 1 ที่ แขวนหนังสือพิมพ์ให้อย่างน้อย 9 ฉบับ
5. มีกระดาษคำหรือป้ายนิเทศ
6. มีป้ายชื่อที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ขนาดพอเหมาะสมกับตัวอาคาร
7. มีตู้หนังสือ 1 หลัง และต้องหาหนังสือมาเพิ่มอย่างน้อยจำนวนหนึ่ง และหาเพิ่มขึ้น

ทุกปี

กล่าวโดยสรุป เกณฑ์ประเมินผลที่อ่านหนังสือฯ จะประกอบด้วย 2 ด้านใหญ่ คือ ด้าน^๑
สถานที่อ่านหนังสือฯ ประกอบด้วยสภาพของตัวอาคาร ชนิดและจำนวนของครุภัณฑ์ การตกแต่ง
ภายในและภายนอกอาคาร และด้านการดำเนินงานที่อ่านหนังสือฯ ประกอบด้วยการดำเนินงาน
ด้านสิ่งพิมพ์ ผู้ใช้ กรรมการที่อ่านหนังสือฯ และการดำเนินงานการจัดและบริหารที่อ่านหนังสือฯ